

Качераускас Томас, доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та культурології Вільнюського
технічного університету імені Гедимінаса,
м. Вільнюс, Литва
e-mail: tomas.kacerauskas@vilniustech.lt
ORCID iD: 0000-0003-2761-5913

КУЛЬТУРА В УМОВАХ НОВИХ МЕДІА ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ¹

У статті здійснено філософський аналіз культури в умовах нових медіа та штучного інтелекту. Автор спирається на запропоноване Блезом Паскалем розрізнення математичного та інтуїтивно-проникливого типів розуму, обґрунтовуючи тезу про те, що людський творчий розум поєднує обидва виміри, тоді як штучний інтелект обмежується виключно математичною раціональністю. У контексті глобалізованої культури інтуїтивний розум залишається привілеєм поодиноких творців, поступаючися домінуванню процедурного мислення. У статті розгортаються такі основні положення: масові медіа разом зі своїм користувачем утворюють самовідтворювану систему, несприйнятливую до інтуїтивного та творчого мислення, здатного порушити її стабільність; штучний інтелект формує ілюзію зняття особистої відповідальності за рішення, оскільки мораль, заснована на обґрунтованій думці, підмінюється обчислюваним знанням; штучний інтелект постає ефективним інструментом соціальної інженерії, що загрожує самому існуванню демократичної політики, яка живиться плюралізмом думок і політичною боротьбою, а не консенсусом, характерним для тоталітарних моделей. Методологічну основу дослідження становлять філософський аналіз, етимологічне дослідження та аналіз окремих випадків.

Ключові слова: культура, нові медіа, штучний інтелект, творчість.

Вступ. Філософи вже тривалий час звертають увагу на математичні істини, з якими штучний інтелект пов'язаний принаймні процедурно. У діалозі Платона «Менон» ідеться про неосвіченого раба, який, відповідаючи на запитання Сократа, мимоволі «відкриває» геометричні істини. Звідси Платон доходить висновку, що математичні та геометричні істини мають апіор-

¹ Цю статтю було опубліковано в журналі «LOGOS» видавництва «PO LOGOS Press», 2025 р., № 123, с. 55–63. http://www.litlogos.eu/L123/Logos_123_055_063_Kacerauskas.pdf. Пер. з литовської – О. Данильян.

ний і універсальний характер, а отже, філософське мислення має орієнтуватися саме на них [1]. Протиставляючи істинне знання (*epistēmē*) думці, навіть правильній (*doxa alēthēs*), Платон пов'язує пізнання з доктриною пригадування (*anamnesis*) та логічною впорядкованістю мислення. Блез Паскаль у «Думках» розрізняє два типи розуму (*esprit*): математичний (*esprit de géométrie*) та інтуїтивно-проникливий (*esprit de finesse*). Перший ґрунтується на чітко визначених засадах, віддалених від повсякденного досвіду, через що вони важкодоступні для нефахового мислення. Другий тип розуму Паскаль порівнює з безпосереднім баченням, яке не потребує формалізованих правил, а лише «добрих очей». Творчий людський розум, на думку Паскаля, поєднує обидва ці виміри, тоді як штучний інтелект обмежується лише математичною раціональністю [2].

Подібну позицію обстоює Губерт Дрейфус, заперечуючи можливість редукції людського мислення до сукупності правил, що оперують контекстно нейтральними елементами [3, с. 102–103]. Посилаючись на Л. Вітгенштейна [4, с. 13], він наголошує, що поділ ситуації на факти та правила має сенс лише в конкретному контексті та щодо визначеної мети. Самі елементи вже містять відбиток тих завдань, для яких вони були сконструйовані. Натомість принцип функціонування комп'ютера полягає у використанні універсальних мінімальних одиниць – бітів, що мають бути придатними для будь-яких обчислювальних завдань.

У цьому контексті показовою є також епістемологія І. Канта, заснована на понятті синтетичних апіорних суджень, до яких він зараховує твердження математики та геометрії [5]. З одного боку, вони фіксують стійкі істини точних наук, з іншого, – потребують активної роботи уяви й творчих зусиль для поєднання цих істин із людськими цілями та практичними завданнями. Водночас поява неевклідових геометрій і неньютонівської фізики поставила під сумнів універсальність таких суджень, актуалізуючи значення контексту та перспективи пізнання. Саме тому в сучасній філософії набувають ваги ідеї Ф. Ніцше та концепція постправди, що визнає множинність істин, зокрема в моральній сфері. Мультиперспективність, властива людському мисленню, принципово відрізняє його від одномірної машинної логіки. Якщо масові медіа поглинають людину «домінантною одномірністю» (Г. Маркузе) [6], то незалежно від ідеологічної позиції виникає підозра, що суб'єкт поступово трансформується у функціональний елемент медійно-пропагандистської системи. Водночас сама здатність до сумніву, подібно до картезіанської радикальної недовіри, засвідчує збереження людського виміру мислення, відмінного від алгоритмічної обробки даних. Згадаймо слова Декарта: «...я повинен визнати хибним усе те, в чому можу засумніватися хоча б найменшою мірою» [7, с.120].

Однак вчені з інших галузей рідко розглядають ці питання при обговоренні штучного інтелекту. Зазвичай вони оцінюють штучний інтелект (ШІ) із різних перспектив, аналізуючи його переваги та загрози для розвитку конкретних видів мистецтва та культури загалом. Наприклад, Наталє Сімонє та Андреа Л. Гузман, звертаючись до штучного інтелекту, переосмислюють взаємозв'язок між технологіями та культурою. Вони стверджують, що не лише люди, а й «машини створюють і конструюють культуру» [8, с. 627], значення якої залежать від взаємодії людських і машинних систем. Джуссара Борхес наголошує на необхідності інфокомунікаційної грамотності, яку визначає як «конвергенцію та взаємодію між інформацією та комунікацією» [9, с. 609] в інформаційному середовищі, що зазнало впливу штучного інтелекту. Деян Грба досліджує артефактну креативність у мистецтві нових медіа та культурі загалом, наголошуючи на комбінаторному застосуванні винахідливості щодо «специфічних особливостей, значень, контекстів або наслідків наявних артефактів з метою створення цікавих нових артефактів» [10, с. 74]. Стівен Фокс аналізує взаємозв'язки між масовою уявою, масовою кастомізацією та масовим виробництвом за допомогою алгоритмів штучного інтелекту. Масова уява визначається ним як «ряд тенденцій “зроби сам”, зумовлених людською уявою в поєднанні з автоматизованою інженерією» [11, с. 67]. Маріо Піредду досліджує взаємозв'язок між мистецтвом, технологіями та людським досвідом у контексті генеративного штучного інтелекту, аналізуючи його вплив на художню творчість, де змінюється концепція авторства. Це проявляється в ширшому медіасередовищі, оскільки соціо-технічні системи формують сучасну культуру. Піредду називає цей процес «постмедіальністю», коли традиційні медіа межі зникають, а культурні продукти дедалі більше опосередковуються програмним забезпеченням та алгоритмами [12, с. 37].

У цій статті я розгляну зазначені філософські питання. Спочатку досліджу взаємозв'язок між культурою та медіа, включаючи етимологію обох понять, а потім розгляну штучний інтелект із культурної точки зору. Я застосую методи філософського аналізу, етимологічного дослідження та кейс-стаді. Хоча переважно орієнтуюся на феноменологічний підхід, водночас спираюся на представників соціальної та медіафілософії. Таким чином, текст є міждисциплінарним. Дотримуючись домовленостей Пола Рікера, я використовую першу особу однини («я») у випадках, коли ділюся власним досвідом, наприклад при обговоренні конкретних кейсів, що часто практикується у феноменології. Першу особу множини («ми») застосовую для вираження спільних позицій, зокрема у філософському контексті, як у випадку з «я» (das Man) Мартіна Гайдеггера [13, с. 105–108].

Культура та ЗМІ. Розглядаючи філософські поняття, варто озирнутися на їхні витoki, навіть якщо їхній зміст змінився. Татаркевич показує, що розвиток понять також красномовний, його слід розглядати як історію «проблем, понять, естетичних теорій» [14, с. 8]. Латинське слово «cultura» походить від «agriculture» (землеробства), де воно означало оброблення землі й одночасне поклоніння їй. Тут ми маємо на увазі повагу до природи, обителі богів. Це поняття включало як обробіток, так і культивуацію, а також збереження, шанування. Ще в античності культура була відокремлена від землеробства, маючи на увазі все, що ми створюємо. Більше того, з розвитком монотеїстичного підходу, витoki якого сягають мислення Платона (наприклад, у діалозі «Тімей»), природа розглядалася як результат творіння Бога [15].

Тому варто розуміти природу як середовище нашого існування, так само як і красномовну книгу деміурга, що розповідає про його творіння. Коли культура розуміється як людське творіння, вона протиставляється природі. Однак ця концепція приховує легковажне ставлення до природи, яка є середовищем нашого життя і творіння й тому заслуговує на нашу повагу. З іншого боку, різні натуралістичні тенденції – як у харчуванні, так і в способі життя – також виражають певне культурне ставлення та моду.

Сьогодні, говорячи про культуру, ми часто забуваємо про такі аспекти. Ми маємо на увазі лише людське творіння у вузькому сенсі або певні туристичні об'єкти, такі як театр, музей, концертний зал, кінотеатр чи спортивна арена. Коли культура стає настільки «розпорошеною», її споживання стає спеціалізованим: неможливо цікавитися всім. Ще однією сучасною рисою є споживацький підхід до культури. По-перше, це означає недбале, «швидко» споживання культури. Така тенденція частково була сформована засобами масової інформації, які, пропонуючи надлишок культури, змушують нас вибирати менш ретельно і споживати більш поверхово. На це вже вказували Макс Горкхаймер і Теодор В. Адорно, які були стурбовані поширенням масової культури та зникненням елітного мистецтва, доступного людині з вибірковою освітою й винятковим смаком. Мистецтво стало «бізнесом, ідеологією та виробництвом» [16, с. 142]. По-друге, це також формує відповідний соціальний порядок: культурний продукт має бути легкозасвоюваним, швидко обмінюваним та подаватися в невеликих дозах. Невипадково телевізійні (інтернет) серіали заміняють фільми, а популярні музичні пісні – симфонії чи опери. Останні не зникають, але пропонуються разом із візуальними ефектами, обіцяючи урочисту атмосферу. Крім того, рейтинговий комплекс також допомагає масовій культурі закріпитися, оскільки засоби поширення інформації (передусім телебачення) прагнуть економічного прибутку. П'єр Бурдьє зазначає, що таке ранжування мислення руйнує наш художній смак, який

тепер живиться виключно «дістою» масового ринку [17]. Саме тому симфонії та опери поступаються місцем популярній музиці. Тим не менш, принаймні в секторах креативної економіки, принцип «мистецтво заради мистецтва» певною мірою зберігається, навіть за умови «системи бюджетного контролю» [18, с. 141], а економічне благополуччя не повністю затьмарює інші аспекти нашого життя, наприклад, митці продовжують реалізовувати свої творчі ідеї – це невіддільно від підтримки культурного середовища. Ще однією особливістю є «лінь» та пасивність як споживачів, так і творців у зв'язку з появою нових медіа і технологій. Маршалл Маклюен вже говорив про холодні (такі як телебачення) та гарячі (такі як радіо) медіа п'ятдесят років тому у своїй книзі «Розуміння медіа: людський континуум» [19, с. 40], зазначаючи, що перші перемагають в еволюційній боротьбі за існування. Однак пасивність тут має інше значення – вона означає пристрасть та страждання, оскільки технології затьмарюють творця та його творіння. Дослідники медіа, такі як Лев Манович, зазначають, що нове творіння вже не є новим – це просто інший вид змішування даних. Припущення про базу даних – це світ, який сприймається «як нескінченна та непослідовна колекція зображень, текстів та інших медіаданих» [20, с. 318]. Крім того, з появою штучного інтелекту творці дедалі частіше схильні довіряти доручити йому творчі завдання, особливо тому, що він може оцінити очікуваний попит, а отже, й успіх майбутньої роботи. Таким чином, під впливом штучного інтелекту ми ще більше заплутуємося в замкненому колі культурного споживання, про яке згадував Бурдьє, коли попит формує пропозицію, що прагне догодити масовим споживачам. Ба більше, замість локальної культури, яка століттями була найважливішим фактором ідентичності спільнот і націй, панує глобальна культура. З іншого боку, глобальність та одноманітність культури переживають найбільшу інфляцію та зрештою відчужують споживача, який прагне дедалі більш ексклюзивних образів і вражень. Поява нових медіа, невіддільних від технологій, змінює як саму культуру, так і ставлення до неї. Ці процеси почалися сто років тому, з розвитком масової комунікації, рупором якої на той час було радіо. Хоркхаймер та Адорно звертають увагу на це у своєму відомому тексті «Індустрії культури». По-перше, культура, яка може похвалитися спадщиною творчої праці, що охоплює століття, стає широко доступною для всіх користувачів медіа. Це стирає різницю між масовою та елітарною культурою.

По-друге, на культуру впливають самі медіа та ЗМІ, за допомогою яких вона передається. Як висловився Маклюен, контент медіа – це ще один засіб [19, с. 26]. Культура, яка стає дедалі одноманітнішою, тут є лише мастилом, що допомагає збільшити оборот медіа. Здається, що масово вироблена культура «масово» культивує широке коло споживачів. Та сама культура «культи-

вується» ще більше – її карають і виганяють у підпілля, якщо вона не слугує масам, які мають схожі смаки. Більше того, глобальна культура характеризується мімікрією: коли вона домінує, вона стає епістемою, істинним знанням, хоча масовість не означає правильність. Тут ми стикаємося з логічною помилкою, яка стає правилом культурного споживання. Проникливий розум залишається привілеєм видатних творців, його затьмарює правильність. Однак це правильність лише в економічному плані (прогнозування прибутків) або з процедурної (дія у відриві від контексту) точки зору. Такий розум, що ігнорує інші аспекти та пропонує адаптивну стратегію, є логічно хибним. Перефразуючи Маклюєна, ми не можемо помилятися, рухаючись до великої помилки.

Штучний інтелект і культура. Виникає питання: як штучний інтелект змінює культуру? Було б помилкою боятися його, як і будь-якої інновації. Кожну технологію можна використовувати як для добрих, так і для поганих цілей. Та навіть якщо ми бачимо потенціал штучного інтелекту щодо полегшення життя, нам також слід враховувати небезпеки, які він становить. Адже штучний інтелект загрожує вбити наш власний інтелект, який характеризується не лише гумором, а й почуттям, співчуттям і доброчесним ставленням, інакше кажучи – замінити проникливий розум Паскаля точним. Ця ситуація нагадує описані в діалозі Платона «Федр» страхи щодо письма, коли усвідомлюєш, що воно водночас є ліками й отрутою, яка допомагає запам'ятовувати, проте загрожує вбити пам'ять. Так само штучний інтелект створює ілюзію, що наш інтелект більше не буде потрібен – ми зможемо дати йому відпочити. Однак, враховуючи його «дієтичність», обмеженість доступними даними, виявляється, що цього разу наші інтелектуальні зусилля ще більше потрібні для усунення недоліків штучного інтелекту та покращення його результативності. По-перше, ми, чий інтелект не є штучним, повинні ретельно стежити за тим, як дані «змішуються», оскільки штучний інтелект, як не дивно, не здатний відсіяти нісенітницю з контенту, який він створює. Наприклад, коли нас запитують, як найкраще склеїти шматочки піци, ми отримаємо відповідь: «Клей». По-друге, його «творчість» обмежується змішуванням, що не обіцяє жодного якісного стрибка, який би ознаменував зміну естетичного підходу. Виникає питання: як це взагалі можливо в умовах масмедіа та глобальної культури, коли кожен користувач, навіть креативний, формується як продукт цієї системи, що висуває нові вимоги до ринку? Таким чином, ЗМІ та користувачі є самовідтворюваною системою, яка не терпить проникливого та креативного розуму, що загрожує її порушити, тому й видатні діячі і навіть екстремісти опиняються в нішах елітарної культури та на периферії політики. Цій соціально-політичній машині не потрібно нічого, крім оновлення, навіть

революційним шляхом. Однак точний розум і створений ним штучний інтелект, замкнений у власній процедурній логіці, зовсім не здатні цього досягнути. Звернімось до курсу творчого письма, що викладається в різних університетах. Такий курс також викладається на факультеті креативних індустрій Вільнюського технічного інституту. Читаючи цей курс, я навіть заохочую використання штучного інтелекту, але результати поки що дуже невтішні.

Найбільша проблема полягає не в буквальних повтореннях: їх легко можна видаляти під час редагування тексту. Набагато більше занепокоєння викликають кліше, яких письменник повинен максимально уникати, але штучний інтелект не вважає їх фігурами мови, яких слід уникати. Насправді навіть не всі молоді письменники розпізнають формули, що миготять у ЗМІ – «бути лідером», «виходити із зони комфорту», «це теорія змови», – як кліше, що не мають нічого спільного з оригінальною роботою. Читаючи «роботу» штучного інтелекту, неможливо позбутися враження, що все це вже десь чули. Інакше й бути не може, бо штучний інтелект генерує лише те, що вже написано. У таких випадках, як правило, ідеться про вплив інших авторів, чого не можуть позбутися всі письменники, хоча вони відчайдушно прагнуть цього в намірі створити власний унікальний стиль. Однак ми, хто включає штучний інтелект у свою роботу та контролює її, навіть не усвідомлюємо питання впливу. Це, назвімо це несвідомим, – перша ознака того, що штучний інтелект зробив із нашим інтелектом чи свідомістю, а в ширшому сенсі – з нашим сумлінням. Ми навіть не говоримо про те, що штучний інтелект не здатний змусити нас сміятися, плакати, надихати, ризикувати, провокувати чи передавати «живі» почуття, коли ми боїмося і тремтимо (Серен К'єркегор), перебуваючи, за словами Гайдеггера, на межі смерті. Ба більше, усі «автори», які використовують штучний інтелект, скаржаться, що вони витрачають набагато більше часу, ніж витратили б на самостійне написання історії. Я також згадав про іншу велику небезпеку, коли говорив про єдину та глобалізовану культуру, у формування якої вирішальний внесок зробили нові медіа. Усе це може набутися ще більших масштабів, якщо ми сліпо довірятимемо штучному інтелекту. Крім того, штучний інтелект створює ілюзію того, що ми не несемо відповідальності за свої рішення. Особи, які приймають найгірші рішення, можуть виправдатись порадою штучного інтелекту. Інакше кажучи, ми більше не зобов'язані дотримуватися моралі, заснованої на правильній думці (грец. *doxa alethēs*), оскільки це, зрештою, замінюється прорахованим знанням (грец. *epistēmē*). Таким чином, штучний інтелект повертає нас до утилітарної етики Джеремі Бентама, коли метою є принести користь якомога більшій кількості людей, можливо, жертвуючи інтересами деяких із них. Штучний інтелект здатний це розрахувати, але він не здатний зважити сльози

однієї дитини (апелюючи до Федора Достоєвського), які ми не повинні ігнорувати, рухаючись до світлого завтра. Інакше кажучи, штучний інтелект є чудовим інструментом для соціальної інженерії, ліквідації самої демократії та політики загалом.

Згадаймо Карла Шмітта, який стверджував, що «феномен політики виникає лише як реальна можливість друга та ворога» [21, с. 36]. Ідея Шмітта про те, що війна становить зміст політики, також означає, що крайні політичні сили, борючись одна з одною, змушують політичний ландшафт змінюватися в пошуках рішень для соціальних криз, що постійно виникають. Вони часто виникають не в результаті запеклої політичної боротьби чи протистояння, а навпаки, як давно приховані та розривні тріщини під шкірою нібито єдиної та концентрованої нації. Політичність і демократія означають різні думки та боротьбу між партіями, а не спільну думку – це зазвичай позначає тоталітарні наміри, тобто занепад політики. Парадокс полягає в тому, що стійкість політики підтримується не «кризовим управлінням» (ще одне кліше), а піднесенням крайніх сил. Конфліктуючі крайні сили говорять про природу людини як політичної істоти (грец.: *zoon politikon*, за Арістотелем [21, с. 1253a], у цьому випадку невіддільної від його (політичної) культури. Більше того, крайні сили найбільше потрібні поміркованим політичним силам середини, які мають найбільший потенціал для політичної творчості. Штучний інтелект обіцяє долати політичні кризи та вирішувати розбіжності не на політичному, а на технічному й управлінському рівні. Дослідження думок, побоювань чи очікувань людей більше не є необхідним, оскільки штучний інтелект знає краще за будь-кого, хто помиляється. Однак таким чином усувається сама політика, а разом із нею і демократія. Якби Ленін був живий зараз, він би переформулював своє відоме гасло так: «Комунізм – це радянська влада плюс штучна інтелектуалізація всієї країни». У своїй крайній формі штучний інтелект передбачає ситуацію, коли люди більше не думають, тому що за них це роблять інші (пропагандистські машини). Такий стан речей повністю відповідає прагненням диктатури.

Висновки. Культура одночасно потребує збереження і постійного переосмислення. Перефразовуючи М. Гайдеггера, можна стверджувати, що культура є домом людського буття, середовищем формування і самоперевершення. Саме завдяки напрузі між традицією та новизною культурна спадкоємність залишається живою, а не перетворюється на догматичну інерцію. Освіта і культурне середовище виконують продуктивну функцію лише тоді, коли сприяють виходу за власні межі – як у мистецькій, так і в інтелектуальній творчості. У цьому контексті штучний інтелект постає не нейтральним інструментом, а продуктом масмедійної системи, зорієнтованої на відтворення

процедурної раціональності. Він несумісний з інтуїтивно-проникливим і творчим типом мислення, здатним порушувати встановлені алгоритми культурного й політичного відтворення. Використання штучного інтелекту сприяє ерозії етичної відповідальності, створюючи ілюзію, що рішення більше не потребують морального обґрунтування, оскільки їх можна делегувати обчислювальним системам.

Крім того, поширення штучного інтелекту загрожує самій основі політичності. Прагнення замінити політичну дискусію технічним управлінням і алгоритмічним консенсусом призводить до нівелювання демократичного плюралізму. Політика і демократія існують завдяки конфлікту позицій і відкритій боротьбі інтересів, тоді як одностайність, до якої тяжіє алгоритмічне управління, є характерною ознакою тоталітарних проєктів. У граничному вимірі це означає не лише трансформацію культури, а й поступову ліквідацію людської відповідальності як підґрунтя етики та політики.

REFERENCES

1. Plato (1997). *Meno. Plato. Complete Works*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
2. Pascal, B. (1992). *Pensées*. Paris: Gallimard [in French].
3. Dreyfus, H. (1992). *What Computers Still Can't Do*. Cambridge, MA: MIT Press.
4. Wittgenstein, L. (1990). *Philosophische Untersuchungen, Wittgenstein's Werkausgabe, Bd. 1*. Frankfurt am Main: Suhrkamp [in German].
5. Kant, I. (1998). *Critique of Pure Reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Marcuse, H. (1991). *One-Dimensional Man*. Boston: Beacon Press.
7. Descartes, R. (2021). Samprotavimas apie metodą, Rinktiniai raštai, 99–149. Iš prancūzų k. Vertė G. Bartkus ir P. Račius. Vilnius: Margi raštai [in Lithuanian].
8. Natale, S., Guzman, A. L. (2022). Reclaiming the human in machine cultures: Introduction. *Media Culture & Society*, 44(4), 627–637.
9. Borges, J. (2023). Infocommunicative literacy: Conceptual structure and applications. *Journal of Librarianship and Information Science*, 55(3), 609–616.
10. Grba, D. (2020). Alpha version, delta signature: cognitive aspects of artefactual creativity. *Journal of Science and Technology of the Art*, 12(3), 63–83.
11. Fox, S. (2019). Mass imagineering, mass customization and mass production: Complementary cultures for creativity, choice and convenience. *Journal of Consumer Culture*, 19(1), 67–81.
12. Pireddu, M. (2024). The new fables. Generativity and knowledge between phenomenology, mediology, and post-mediality. *Hermes – Journal of Communication*, 26, 37–54.
13. Heidegger, M. (2014). Būtis ir laikas. Vertė iš vokiečių k. T. Kačerauskas. Vilnius: Technika [in Lithuanian].
14. Tatarkiewicz, W. (2007). Šešių sąvokų istorija. Iš lenkų k. vertė T. Bairašauskaitė. Vilnius: Vaga [in Lithuanian].
15. Plato (1997). *Timaeus. Plato. Complete Works*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.

16. Horkheimer, M., Adorno, T. W. (1984). *Dialektik der Aufklärung*, Adorno, T. W. *Gesammelte Schriften*, Bd. 3. Frankfurt am Main: Suhrkamp [in German].
17. Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
18. Caves, R. E. (2002). *Creative industries: Contracts between arts and commerce*. Cambridge: Harvard University Press.
19. McLuhan, M. (2003). Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai. Iš anglų k. vertė D. Valentinavičienė. Vilnius: Baltos lankos [in Lithuanian].
20. Manovich, L. (2009). Naujųjų medijų kalba. Iš anglų k. vertė T. Čiučelis. Vilnius: Mene [in Lithuanian].
21. Schmitt, C. (1963). *Der Begriff des Politischen*. Berlin: Duncker & Humblot [in German].
22. Aristotelis (1997). *Politika*. Vertė M. Strockis. Vilnius: Pradai [in Lithuanian].

Kacerauskas Tomas, Doctor of Philosophical Sciences, Full Professor and the Head of the Department of Philosophy and Cultural Studies at Vilnius Gediminas Technical University, Vilnius, Lithuania

CULTURE INDER CONDITIONS OF NEW MEDIA AND ARTIFICIAL INTELLECT

The article offers a philosophical analysis of culture under the conditions of new media and artificial intelligence. The author draws on Blaise Pascal's distinction between mathematical reason and intuitive, penetrating reason, arguing that human creative reason integrates both dimensions, whereas artificial intelligence is limited exclusively to mathematical rationality. Within the context of a globalized culture, intuitive reason remains the privilege of a small number of creators, giving way to the dominance of procedural thinking. The article develops the following key theses: mass media, together with their users, form a self-reproducing system that is resistant to intuitive and creative thinking capable of disrupting its stability; artificial intelligence generates the illusion of the removal of personal responsibility for decisions, as morality grounded in reasoned judgment is replaced by calculable knowledge; artificial intelligence emerges as an effective instrument of social engineering that threatens the very existence of democratic politics, which is sustained by pluralism of opinions and political struggle rather than by the consensus characteristic of totalitarian models. The methodological framework of the study includes philosophical analysis, etymological inquiry, and case analysis.

Keywords: culture, new media, artificial intelligence, creativity.

